

Die optiek van homiletiek: Prediking as om-raming van perspektief¹

ABSTRACT

The optics of homiletics: Preaching as reframing of perspective

This article explores the notion of preaching as a form of perception, in particular as pertaining to viewing life through the lenses of Scriptures. The aesthetical concept of “reframing” is utilised to argue that preaching as perception intends behavioral change of a second order (as opposed to first order, i.e. superficial change). Three aesthetical examples are introduced to illustrate this art of reframing, namely works by Duchamp, Zapiro, and Grünewald. The conclusion is that reframing offers a unique option to preach the foolishness of the gospel, in contrast to the wisdom of the world.

1. INLEIDING: DIE KUNS VAN KYK

Prediking handel – onder andere – oor waarneming; om iets te sê nadat jy iets gesien het; om visie te verwoord. Talle homilete het al op hierdie verband tussen prediking en waarneming gewys. My Switserse mentor en *Doktorvater*, Rudolf Bohren, het byvoorbeeld nooit moeg geword om te sê dat predikers nie net die ene ore moet wees nie, veral nie net die ene mond nie, maar eerder die ene oë.² My Suid-Afrikaanse mentor en *Doktorvater*, Bethel Müller, het my ook geleer dat ons die lewe in die spieël (“looking glass”) van die bybelse teks moet bly aanskou – as’t ware ’n homiletiese weergawe van *Alice in Wonderland*.³

Homiletiek sonder optiek is ondenkbaar: Om te preek is om te sien – en om ander te nooi om te sien.⁴ Dit vereis ’n wending in ons waarneming, ’n wedergeboorte van die sintuie, en, in die besonder, ’n bekering van die oë.⁵ In hierdie sin is dit analoog aan geloof, naamlik om die

---

1 Intree-rede, gelewer op 21 Februarie 2012, by die Fakulteit Teologie, Universiteit van Stellenbosch.

2 Volgens Bohren is ons sintuie in werklikheid nouer verbind as wat ons dink: Ons ‘sien’ byvoorbeeld ook met ons ore, en ons ‘hoor’ met ons oë. Oor hierdie interaksie van die sintuie, hierdie “engen Verknüpfung von Hören und Sehen”, skryf hy soos volg: “Was ich höre, stelle ich mir vor, und das heisst doch, dass ich auch mit den Augen höre.” [Rudolf Bohren, *Predigtlehre* (München: Kaiser, 1980), 268.]

3 Bethel Müller skryf soos volg: “Naturally, all biblical texts are lenses through which we can look at the world, especially imaginatively, at the future. After all, the imagination is the ability to see, to see better, to see further, to see differently, to see the Invisible ... Texts are adventures (with Alice!) ‘in wonderland’ ... A hermeneutic of amazement is a hermeneutic that looks into, and then through, the multidimensional lenses of the text, thereby opening creative new interpretations of the text.” [Bethel Müller, “Liturgical and homiletical revisioning to generate hope for a just society”, *Divine Justice – Human Justice*, reds J.S. Dreyer & J.A. van der Ven (Pretoria: RGN, 2002), 209.]

4 Tom Long, die Amerikaanse praktiese teoloog, praat van ’n *dubbelsie*: om terug te kyk deur die lens van die teks sowel as om deur dieselfde lens vorentoe, na die gemeente toe, te kyk, en as ooggetuie van die groot daad van God op te tree. [Thomas G. Long, *The Witness of Preaching*, 2de uitg (Louisville: Westminster John Knox, 2005), 18–51; vgl ook Johan Cilliers, *The Living voice of the Gospel. Revisiting the basic principles of preaching* (Stellenbosch: Sun Press, 2004), 64.]

5 In Rudolf Bohren se woorde: “Wir brauchen ... eine Wende der Wahrnehmung, und diese Wende muss

Onsienlike te sien, of, in die woorde van Martin Luther, om dit te sien wat jy nié sien nie en dit nie te sien nie wat jy wél sien.⁶ Gelooft – prediking – is om dieper te kyk en verder te sien; om in-sig te verkry; om ver-gesigte te ontvang.

Prediking handel oor die vorming (én her-vorming) of ver-skuiving van perspektief.⁷ In sy massiewe werk *Homiletic* steun David Buttrick sterk op die kernplek wat persepsie en perspektief in prediking inneem, en gebruik hy die metafore van die lens van die kamera en die rame van 'n rolprent.⁸ Vir hom beteken prediking die kuns om fyn waar te neem wat binne 'n bepaalde raam is, maar ook om op 'n estetiese en tydige manier na die volgende raam aan te beweeg. Prediking is nie die stolling van perspektief nie, maar die vloei van visie; nie 'n verklaring van ewige “standpunte” nie, maar rigtingwysers op 'n weg.⁹

'n Mens sou kon sê die kuns van prediking is onder andere om tekens van transendensie te gewaar; om selfs in die sogenaamde kleiner dinge van die lewe openbarings van 'n dieper dimensie te beleef.¹⁰ Niemand verwoord dit beter as Paivio nie as hy namens alle waarnemers

---

eine Wiedergeburt sein.” [Rudolf Bohren, *Vom Heiligen Geist. 5 Betrachtungen* (München: Kaiser, 1981), 73.]

6 In sy kommentaar op Hebreërs 11:27 sê Luther: “Haec enim est fidei natura ... videre, quod non videt, et non videre quod videt.” [Martin Luther, *Weimarer Ausgabe (WA)* (Weimar: Hermann Böhlau, 1883), 57/3, 188.]

7 Charles Campbell & Stan Saunders, *The Word on the Street. Performing the Scriptures in the Urban Context* (Grand Rapids, Michigan: Eerdmans, 2000), 30.

8 David Buttrick, *Homiletic: Moves and Structures* (Minneapolis: Augsburg Fortress, 1987).

9 Stanley Hauerwas sê in verband met die liturgie: “In worship, we are busy looking in the right direction.” [S. Hauerwas en W.H. Willimon, *Resident Aliens* (Nashville Abingdon, 1989), 95.]

10 [Birgit Weyel, “Predigt und Alltagskunst. Wilhelm Genazino und der poetische Blick auf das Leben”, *Religion – Ästhetik – Medien*, Band 2, *Ästhetik und Religion. Interdisziplinäre Beiträge zur Identität und Differenz von ästhetischer und religiöser Erfahrung*, reds Gräß, W.; Hermann, J.; Kulbarsch, L.; Metelmann, J. & Weyel, B. (Frankfurt am Main: Peter Lang, 2007), 209–211; Peter Berger, *Redeeming Laughter. The Comic Dimension of Human Experience* (Berlyn/New York: Walter de Gruyter, 1997), 205.] Die begrip ‘sien’ word uiteraard in 'n verskeidenheid nuanses in die Bybel gebruik, en is in die loop van die kerkgeskiedenis ook op verskillende maniere vertolk. In die Skrif neem dit soms die vorm van 'n visioen aan met 'n gepraedgaande ekstatiese toestand, in die besonder by die Ou-Testamentiese profete (vgl Jes 1, Eseg 12, ens). Dit lei egter altyd, ook in die Nuwe Testament, tot 'n nuwe openbaring van die waarheid (onderstreep deur 'n hoor van 'onhoorbare' woorde) en 'n nuwe bewuswording van God se teenwoordigheid (vgl Hand 9 en 16). Die onderskeid tussen hierdie visioene en drome is vloeibaar, en dit handel gewoonlik oor onmiddellike situasies (vgl Hand 12) sowel as die vooruitsig op dit wat dalk nog ver in die toekoms lê, dog aan die kom is (vgl veral Daniël en Openbaring). In die Evangelies verkry dit uiteraard ook die betekenis van die dissipels se biologiese sien van Jesus gedurende sy aardse optrede sowel as ná sy opstanding. In talle van die verskyningsverhale word berig: “Ek het die Here gesien!” (Joh 20:18). Veral Johannes span die begrip ‘sien’ doelbewus in die opbou van sy evangelie in, en meestal dubbelsinnig: Daar is meer te sien as wat jy met die eerste oogopslag kan waarneem; meer as net byvoorbeeld brood of water of lig. Alles het 'n dieper dimensie en betekenis. In feitlik elke hoofstuk van sy evangelie toon Johannes dat *kyk* nie altyd *sien* is nie. Daarom kan jou manier van ‘sien’ vir jou óf verlossing óf oordeel beteken (vgl 9:35–41). Dit geld veral die manier waarop jy na Jesus kyk. Op die oog af lyk Jesus van Nasaret soos 'n gewone mens. Maar kyk weer! Die dissipels het Hom met hulle (biologiese) oë gesien, en tog méér gesien. Hulle het sy heerlikheid gesien; die heerlikheid wat Hy, as die enigste Seun van die Vader, het – vol genade en waarheid (1:14; vgl ook 1 Joh 1:1–4). Hulle het sy ‘onheerlike heerlikheid’ gesien. Veral in laasgenoemde sin gebruik ek die begrip ‘sien’ as 'n ‘sien-teen-die-oënskynlike-in’; as 'n sien, al sien jy die teendeel; as 'n sien van God in die paradoksale; as 'n oortuiging van die dinge wat ons nie (nou met ons biologiese oë) kan sien nie (Heb 11:1). Dit is uiteraard ook iets anders as 'n mistieke vereniging met God, soos wat dikwels in die mistisisme beweer word. Dit handel hier eerder oor God wat op 'n unieke wyse geopenbaar word sodat ons tot 'n nuwe siening kom van ons plek voor God sowel as tussen ons medemense. Dit sluit nie die (geloofs)ervaring, waarvan die Bybel óók

verklaar: “But please, let me have plenty of detail. That’s what counts in our business, tiny little details, like you had a broken shoelace on your left shoe, or a fly settled on the rim of your glass at lunch, or the man you were talking to had a broken front tooth.”¹¹ Ons eie digter Sheila Cussons stel dit só: “Of dit nou ’n sublieme ding is of ’n plassie melk wat op die tafel lê, dit kan vir jou ’n beeld wees van iets wat baie ingewikkelder is.”¹²

Die Hervormer Johannes Calvyn het dikwels na geloofskennis as ’n wyse van waarneming verwys. Vir hom was dit méér as ’n oppervlakkige bewussyn van die toedrag van sake om jou heen, maar eerder ’n aandagtige waarneming van die lewe (hy het die Franse woord *l’entendement* gebruik).¹³ In hierdie verband was Calvyn, in navolging van die apostel Paulus,¹⁴ lief om die metafoor van die spieël te gebruik.¹⁵ Vir Calvyn het dit ’n gewaarwording van God gesuggereer wat, hoe indirek en vaag ook al, andersins onbekend sou gebly het – ’n gewaarwording wat, soos ’n spieël in direkte sonlig, dikwels kan skok, die aandag kan aangryp en verwondering kan verwek.¹⁶

Uit ’n homiletiese perspektief sou ’n mens kon sê dat die prediker ’n spieël ophou wat ons daaraan herinner dat God inderdaad in hierdie wêreld gesien *kan* word, hoewel op indirekte en dikwels skokkende wyses – selfs al is dit in die weerkaatsing van ’n dowwe spieël.¹⁷ Predikers staan op die drumpel tussen die “ou wêreld” en God se nuwe skepping, en help ons om laasgenoemde reeds binne eersgenoemde waar te neem. Charles Campbell, die hooggeagte Amerikaanse homileet, praat van ’n *bifokale* visie wat nie alleen die magte van die ou wêreld raaksien nie, maar veral die tekens van die nuwe te midde van die oue.¹⁸

---

vol is, uit nie: die ‘nie-sien-nie’ van God; die worsteling met God se swye en afwesigheid; die versugting: “My God, my God, waarom het U my verlaat?” (Psalm 22:2; Hab 1:13; Psalm 42:2; Mark 15:34, ens). Gelowiges gaan óók soms deur ’n woestyn- en winterervaring, wanneer alles om en in hulle die goeie nuus van die Immanuel, van God by ons, geheel en al weerspreek. Gedurende sulke tydperke – nie alleen in individuele gelowiges se lewens nie, maar ook in die geskiedenis van die kerk of ’n spesifieke kerk – ervaar hulle dat God ver weg staan; dat God sy volk vergeet het en anderpad kyk (vgl Psalm 13:1–3), of nog erger, ervaar hulle dat dit die Here sêlf is wat hulle in die ellende gestort het (vgl die reïrein ‘U het ... U laat ... U verstoot ... U toorn rus op my’ in byvoorbeeld Psalm 88). Presies daarom word dit ’n geloofsvisie genoem, en word dit nie in ’n oppervlakkige of simplistiese sin bedoel nie.

11 A. Paivio & D. Foth, “Imaginal and verbal mediation and noun concreteness in paired-associate learning: The illusive interaction”, *Journal of verbal learning and verbal behavior*; 9 (1971):442.

12 Sheila Cussons in ’n onderhoud met *Volksblad*, 21 Augustus 1979.

13 [Gerrit W. Neven, “De Kwintessens van Calvijn”, *Het calvinistisch ongemak: Calvijn als erflater en provocator van het Nederlandse protestantisme*, reds Rinse Reeling Brouwer, Bert de Leede & Klaas Spronk (Kampen: Kok, 2009), 80.] Die Franse woord *l’entendement* sou ook met ‘begrip’, ‘intelligensie’, ‘onderskeiding’, ‘waardering’ en ‘oordeel’ vertaal kon word.

14 1 Korintiërs 13:12.

15 Die metafoor van die spieël was natuurlik bekend en geliefd by filosowe en outeurs van daardie tyd – in aansluiting by Paulus se gebruik daarvan om die voorlopiegheid van ons kennis in hierdie bedeling te kenne te gee (1 Korintiërs 13:12). Antieke spieëls het geopenbaar dog tegelykertyd verberg; dit kon slegs ’n dowwe beeld van die werklikheid bied.

16 [Neven, “De Kwintessens van Calvijn,” 80, 81.] Volgens Calvyn kon die metafoor van die spieël aan bepaalde plekke, feite, ervarings en gebeurtenisse gekoppel word wat as spieëls van God funksioneer en ons nooi om ’n blik op God se handeling te kry, al is dit indirek en onvolledig. Vir Calvyn verteenwoordig die spieël dus die palet van aardse media waardeur die veelkleurige kennis van God weerspieël kan word, om só ons geloof te skep en te voed. [Vgl ook Cornelius van der Kooi, *Als in een Spiegel. God kennen volgens Calvijn en Barth* (Kampen: Kok, 2002), 22, 23.]

17 1 Korintiërs 13:12.

18 Charles Campbell & Johan Cilliers, *Preaching Fools. The Gospel as a Rhetoric of Folly* (Baylor University Press, binnekort gepubliseer), g.b.

Aan die een kant hou predikers 'n spieël op wat die “ou wêreld” onwrikbaar en eerlik ontmasker – 'n aktiwiteit wat hulle nie altyd en oral geliefd maak nie. Tog eindig die prediker se taak nie hier nie, anders sou hierdie siening van die lewe maar tragies wees. Daarom hou die prediker aan die ander kant ook 'n spieël op wat 'n alternatiewe werklikheid, naamlik God se nuwe skepping, weerkaats op maniere wat – getrou aan die aard van spieëls – dikwels ons ‘normale’ opvattinge omkeer. Op hierdie wyse, met dowwe spieëls in die hand, verskerp predikers ons bifokale visie, wat ons in staat stel om die dagbreek van die nuwe skepping te midde van die donkerte van die oue raak te sien.¹⁹

Dit is belangrik om te verstaan dat ons beskouing van God, en daarom ook van die lewe, maklik beperk en ingeperk word. Ons word dikwels verblind, of raak ten minste kortsigtig. Ons moet ons Godsbeelde voortdurend her-oorweeg om dit te kan her-sien. Dit geld nie alleen op 'n individuele vlak nie, maar ook wat ons geneigdheid tot gedeelde blindheid en groepsmiopie betref. 'n Pynlike herinnering hieraan is die ideologie van apartheid, wat byvoorbeeld uitgeblink het in gestruktureerde kortsigtigheid, dalk selfs gestruktureerde blindheid – en sommige sektore van die kerk se gevolglike georganiseerde en gestruktureerde onboetvaardigheid.²⁰ Alles is in swart en wit gesien.²¹

Prediking kan 'n belangrike rol speel om kleur aan ons perspektief te gee; om ongekende panoramas voor ons oop te breek; om reenboë voor ons oë te verf. Hierdie kuns van kyk, oftewel her-siening van realiteit, sou ook die *om-raming* (“reframing”) van perspektief genoem kon word. ‘Om-raming’ impliseer dat die bestaande – die oue en die verlede – telkens her-oorweeg moet word, soos wat die voorvoegsel “om-” (of “re-” in “reframing”) aandui. My gekose vertaling²² van “reframing”, naamlik “om-raming”, het 'n meervlakkige betekenis: nie alleen 'n omsluiting van gegewe realiteite of feite (fisies óf metafories) nie, maar ook 'n omkeer om die oue en verlede

---

19 Campbell & Cilliers, *Preaching Fools*, g.b.

20 Die raamwerk waarin die realiteit (God en mense) geplaas en gesien is, was die van 'n enklavementaliteit. [Vgl Johan Cilliers & Ian Nell, “‘Within the enclave’: Profiling South African social and religious developments since 1994”, *Verbum et Ecclesia* 32/1 (2011):1–7.] Mense is geïndoktrineer (struktureel verblind) om nie verder as hulle eie (nasionalistiese, kulturele, religieuse en veral etniese) horisonne te sien nie. Die raam wat deur hierdie ideologie gevorm is, het enige uitsig op alternatiewe versper – die enigste visie wat ‘ons’ van ‘hulle’ kon hê, was die van ‘ons’ teenoor die ‘vyand’. Identiteit (‘ons’) is op grond van etniese kategorieë gevorm. [Johan Cilliers, *God for us? An analysis and evaluation of Dutch Reformed preaching during the Apartheid years* (Stellenbosch: Sun Press, 2006), 63–76.]

21 Mary Douglas skryf soos volg oor ‘swart en wit’: “Seeing things in black and white is definitely a limitation. When you miss the colour, you miss the nuance, the 3D effect is softened, and facial expression is less vivid. We know this from black and white photography and old black and white cinema. I am using this title to talk about certain forms of social organisation that promote anger. This limited vision divides the world into two kinds: on one side ourselves, our fellow members, our friends; and on the other side, all the rest, outsiders. In the extreme case, insiders are saints and outsiders shunned as sinners. Inside is white; outside is black. In extreme cases it makes a world of saints and sinners. A wall of virtue keeps the two apart, the saints refuse to have anything to do with the outsiders. There can be no negotiation and the word ‘compromise’ means betrayal.” [Mary Douglas, “Seeing Everything in Black and White”, toegang bekom op 24 Augustus 2011, <http://projects.chass.utoronto.ca/semiotics/cyber/douglas2.pdf>, p 2.]

22 Dit is geen maklike taak om “reframing” in Afrikaans te vertaal nie. Ek het verskeie moontlikhede oorweeg: ‘her-raming’, ‘her-belyning’, ‘re-visionering’, ‘her-siening’, ‘om-duiding’ (van die Duitse *Umdeutung*), ‘her-kadering’ (Nederlands), ensovoorts. Uiteindelik het ek op ‘om-raming’ besluit, aangesien die konsep van ‘raam’ daarin behoue bly, maar die dinamiek van die verandering van die bestaande tog ook ingevoer word met die voorvoegsel ‘om-’ (soos in *om-digting*). Om hierdie dinamiek te beklemtoon gebruik ek ook deurgaans die koppelteken.

te her-oorweeg sowel as 'n omkeer na die onverwagse en bevrydende, 'n verandering, 'n nuwe skepping. Dit is inderdaad 'n om-raming of, in teologiese taal, méér as 'n blote repetisie (*repetitio*) van byvoorbeeld 'n ekklesiale tradisie of 'n blote imitasie (*imitatio*) van bybelse waarhede; dit is eerder verandering wat nuwe 'werklikhede' skep. Dit is terselfdertyd *re* én *creatio* – in die sterkste sin van albei begrippe.²³ Dit is daadwerklike *verandering*, maar van die *bestaande*.

Die teorie van om-raming is oorspronklik in die konteks van 'n filosofies geïntegreerde teorie van verandering ontwikkel, wat gevolglik deur sielkundiges en neurologiese veranderingsteoretici aangepas is.²⁴ Een van die oogmerke van om-raming was “to create new alternative behaviors”.²⁵ Om-raming verander betekenis, en veranderde betekenis lei tot veranderde gedragspatrone.²⁶ Donald Capps, wat die konsep van om-raming in teologiese verband bekend gestel het, onderskei tussen eerste-orde-verandering en tweede-orde-verandering, en wys daarop dat eersgenoemde in 'n gegewe stelsel plaasvind (hoewel die stelsel as sodanig onveranderd bly), terwyl laasgenoemde die stelsel self transformeer.²⁷ Eerste-orde-verandering behels 'meer van dieselfde', en bied oplossings wat sêlf die probleem word of ten minste daartoe bydra.²⁸ Dit is inderdaad die *repetisie* van dit wat bekend is in 'n stelsel; moontlik selfs indrukwekkende of sensasionele repetisie, maar steeds bloot *repetisie*.²⁹

Daarenteen dui tweede-orde-verandering op fundamentele transformasie, hoewel dit normaalweg nie spontaan plaasvind nie, aangesien die raam waarin ons leef, heg geweef is. Hierdie raam verander nie maklik nie en kan jou gevang hou; trouens, dit is feitlik onmoontlik om daaruit te ontsnap.³⁰ Vir hierdie verandering van perspektief, of verwisseling van raam, benodig

---

23 Dit is interessant om daarop te let dat iemand soos Jürgen Moltmann die voorvoegsel 'her-' of 're-' as ironies, selfs negatief, beskou. [Jürgen Moltmann, *Geloof in de toekomst* (Utrecht: Ambo, 1969), 32–33.] Volgens hom dui bewegings soos die renaissance en die reformasie, sowel as konsepte soos *revolusie*, *herlewing*, *hernuwing* en *restorasie*, alles op 'n hunkering na 'n (goue) verlede, wat op sigself 'n sikliese begrip van die geskiedenis veronderstel. Dit verteenwoordig verandering terwyl jy 'agtertoe droom'. 'Hy verkies om van die volledig nuwe realiteit (*novum*) eerder as die oue ('her-' of 're-') te praat. Dit laat ontstaan die vraag: Moet ons nie eerder van *provolusie*, ensovoorts, en in hierdie sin dan ook van 'pro-raming', praat nie? Ek meen nie dat ons noodwendig tussen 're-' en 'pro-' hoef te kies nie: Albei maak deel uit van die dinamiek van om-raming, soos wat dit in hierdie rede verstaan word. Die voorvoegsel 'om-' sluit sowel 're-' as 'pro-' in. Dit beteken egter dat 're-' (of 'her-') nie op eerste-orde-, oftewel oppervlakkige, verandering mag of kan dui nie.

24 Donald Capps, *Reframing. A new method in Pastoral Care* (Minneapolis: Fortress Press, 1990), 3; vgl ook P. Watzlawick, J.H. Weakland & R. Fisch, *Change. Principles of Problem Formation and Problem Solution* (New York/Londen: WW Norton, 1974), 1–12.

25 R. Bandler & J. Grinder, *Frogs into Princes. Neuro Linguistic Programming*, red J.O. Stevens (Moab, Utah: Real People Press, 1979), 160.

26 Capps, *Reframing*, 10.

27 Capps, *Reframing*, 12.

28 Watzlawick et al, *Change*, 31.

29 Eerste-orde-verandering sou metafories beskryf kon word as gebeur *binne* 'n droom – die struktuur of ruimte waarin die droom afspeel, bly die droom self. Tweede-orde-verandering, daarenteen, vind plaas wanneer die dromer in 'n *andersoortige* bewussynstoestand, 'n *andersoortige* struktuur en ruimte, wakker word. Dit verteenwoordig 'n verskuiving in benadering waarin handeling nou op die voorgestelde metode van verandering konsentreer, voordat die probleem self aandag kry. [Watzlawick et al, *Change*, 11.] Capps beskryf dit só: “Reframing challenges the assumption that the solution being employed *is* the solution, or *would be* the solution if only it could be performed better.” [Capps, *Reframing*, 18.]

30 Tweede-orde-verandering gebeur nie normaalweg vanself nie. Dit is eerder “... introduced from the outside and therefore ... not something familiar or something understandable in terms of the vicissitudes of first-order change, hence its puzzling, seemingly capricious nature”. [Watzlawick et al, *Change*, 24.] Eerste-orde-verandering kom as die normale (“common-sense”) verloop van sake voor, terwyl tweede-

’n mens die kuns van om-raming, naamlik “to change the conceptual and/or emotional setting or viewpoint in relation to which a situation is experienced and to place it in another frame which fits the ‘facts’ of the same concrete situation equally well or even better, and thereby changes its entire meaning”.³¹ Soos ek die konsep verstaan, beteken dit ’n *teologiese hersamestelling van die bestaande* sodat iets eiesoortig en nuut gebore word, maar nooit sonder die bestaande nie. Dit behels byvoorbeeld die kuns om dieselfde dinge op (soms totaal) verskillende maniere te doen en te sê; om deur middel van jukstaposisie die bestaande te gebruik om die nuwe te sê en te doen.³²

Die raam – of paradigma – waardeur realiteit beskou word, is inderdaad van kardinale belang. Ons sou selfs kon aanvaar dat hierdie raam betekenis (of die kyker se begrip daarvan) bemiddel. Dit kan gevolglik ook die teologie (of gebrek daaraan) agter ’n kerk en ’n prediker se wyses van waarneming blootlê. Die raam wek én repliseer die struktuur van die teologie waaruit dit gebore is, en openbaar sodoende ook die basiese antropologie ten grondslag daaraan. In ’n neutedop: Die raam waardeur en waarin ons die realiteit aanskou, openbaar én vorm ons beelde van God en die mensdom. Prediking het alles te make met hierdie raming, en om-raming, van ons perspektiewe.

2. OM-RAMING IN DIE PERSPEKTIEWE VAN DWAASHEID EN WYSHEID

Daar bestaan uiteraard baie beelde en beskouinge van God. God het baie gesigte.³³ Ek is oortuig dat die voorveronderstelling waarop al hierdie veelvoudige beelde en perspektiewe berus, na die konsep *paradoks*, oftewel God se teenwoordigheid in hierdie wêreld en sy *sub contrario*-openbaring (openbaring in teenstellings), teruggevoer kan word. Hendrikus Berkhof stel dit só: “He can be present in his world only as a stranger, the suffering servant, the crucified one. The concept of paradox is suitable here: God is present contrary to (*para*) the appearance (*doxa*) of the opposite.”³⁴ Hierdie uitgangspunt is deurslaggewend vir die basiese struktuur van prediking, en is na my mening die *leitmotiv* van alle prediking wat die om-raming van perspektief beoog.

Dikwels, indien nie altyd nie, vind ons God se teenwoordigheid in hierdie wêreld – die ‘tekens

---

orde-verandering dikwels vreemd, onverwags en paradoksaal blyk te wees. Daarom word tweede-orde-verandering dikwels deur toestande van verwarring, skok en onsekerheid – ’n soort niemandsland (liminaliteit) – voorafgegaan.

31 [Capps, *Reframing*, 12; Watzlawick et al, *Change*, 95.] Bandler en Grinder – die eerste wetenskaplikes wat die konsep van om-raming aan hulle teorie van ‘neurolinguïstiese programmering’ gekoppel het – bied ’n uitgebreide omskrywing van om-raming. Hulle oorspronklike omskrywing van die konsep is veral nuttig: “Reframing is a specific way of contacting the portion or part – for lack of a better word – of the person that is causing a certain behavior to occur, or that is preventing a certain other behavior from occurring. We do this so that we can find out what the secondary gain of the behavior is, and take care of that as an integral part of the process of inducing a change in that area of behavior ... Reframing is a way of getting to say ‘Hey, how else can I do this?’ In a way it’s the ultimate criticism of a human being, saying ‘Stop and think about your behavior, and think about it in the following way: Do something new; what you’re doing doesn’t work! Tell yourself a story, and then come up with three other ways of telling the story, and suddenly you have differences in your behavior.” [Bandler & Grinder, *Frogs into Princes*, 138, 183.]

32 G.W. Lathrop, *Holy Things. A Liturgical Theology* (Minneapolis: Fortress Press, 1993), 33.

33 Jaap Durand, *The Many faces of God: Highways and byways on the route towards an orthodox image of God in the history of Christianity from the first to the seventeenth century* (Stellenbosch: Sun Press, 2007), 4.

34 Hendrikus Berkhof, *Christian Faith* (Grand Rapids: Eerdmans, 1979), 54.

van transendensie' en openbarings van 'n dieper dimensie, selfs in die sogenaamde kleiner dinge van die lewe – verrassend en selfs skokkend: Dit weerspreek ons begrippe en beelde van wie God is of behoort te wees.³⁵ Selfs vanaf die begin het die boodskap van die evangelie ons verwagtings weerspreek. Trouens, baie mense het gereken – en reken steeds – dat so 'n vreemde evangelie, waarin die weerloosheid van die kruis eerder as 'n konvensionele, magtige God die kern uitmaak, inderdaad as absurd en belaglik beskryf sou kon word, en gevolglik vir baie 'n struikelblok en irritasie kon wees.³⁶

Talle homilete het al die oorsprong van Paulus se beskrywing van die dwaasheid van die prediking na sy briewe aan die Korintiërs teruggevoer, byvoorbeeld wanneer hy verklaar: “Want die boodskap van die kruis is wel dwaasheid vir dié wat verlore gaan, maar vir ons wat gered word, is dit die krag van God ... Daarom het God besluit om dié wat glo deur *die dwaasheid van die prediking* te red.”³⁷ Ook later sê Paulus in dieselfde trant: “Ons het 'n skouspel geword vir die wêreld, vir engele sowel as vir mense ... *Ons is dwaas ter wille van Christus* ...”³⁸

Met sulke uitsprake dekonstrueer (om-raam) Paulus in werklikheid sommige basiese begrippe van sy tyd, veral wat (God se) krag en wysheid betref. Terwyl die Jode na tekens gesoek het – wat in hulle tradisie dikwels 'n direkte en helder openbaring van God, of die handeling van magtige mense wat wonders kon doen en tekens optower, beteken het – het die Grieke gehunker na wysheid, oftewel die mag om te kan onderskei en sonder huiwering die koers na die toekoms aan te dui. Griekse wysheid het uit die filosofiese en teoretiese besinning oor die oorsprong en bestemming van die mensdom gespruit. Dit het die vermoë behels om die sigbare en onsigbare invloede op die lewe, geskiedenis en samelewing te verklaar. Wysheid is verstaan as 'n vorm van mag; in sekere sin was kennis gelykstaande aan mag.³⁹

Die kruis, daarenteen, handel oor 'n vreemde vorm van magteloosheid wat Jode sowel as Grieke as dwaasheid sou beskou. Dit is die eintlike skandaal (*skandalon*) van die kruis: Christus, die Gekruisigde, is die radikaal 'swak' Een, en die wat Hom volg, moet en sal gevolglik ook swak wees – ten minste in die oë van diegene wat mag en wysheid najaag.⁴⁰ Nie die teologiese,

---

35 Weyel, “Predigt und Alltagskunst”, 209–211; Berger, *Redeeming Laughter*, 205.

36 Cilliers, *The Living voice of the Gospel*, 3–4.

37 1 Korintiërs 1:18,21. Vgl byvoorbeeld Albrecht Grözinger, *Homiletik. Lehrbuch Praktische Theologie.*

Band 2 (München: Gütersloher Verlagshaus, 2008), 96; Cilliers, *The Living voice of the Gospel*, 3–5.

38 1 Korintiërs 4:9–10.

39 J. Goetzmann, “Wisdom, Folly, Philosophy”, *Dictionary of New Testament Theology*, vol 3, red C.

Brown (Exeter: The Paternoster Press, 1978), 1023–1026.

40 Dit is heel duidelik dat die deurslaggewende oriënterende en re-oriënterende liturgiese beginsel van die vroeë Christene die Christusgebeure was, wat in die opstanding van Christus 'n hoogtepunt bereik. Elna Mouton oordeel soos volg hieroor: “... [I]t is particularly in the radical and overwhelming experience of the resurrection power of Jesus as the crucified messiah that the origins of Christianity and the New Testament writings have to be sought.” [Elna Mouton, “Transmitting Hope in the New Testament”, *Preaching as a Language of Hope. Studia Homiletica 6*, reds Cas Vos, Lucy L. Hogan & Johan H. Cilliers (Pretoria: Protea Boekhuis, 2007), 75.] Vanweë die paradoks van die opstanding ('n gekruisigde wat her-leef), was die behoefte aan her-vertolking dringend, en het die aanbiddingsgeleentheid van die eerste Christene by uitstek ruimtes vir hierdie her-vertolking, her-toepassing en her-samestelling van die bestaande simbole en tradisies geword. Her-vertolking was so dringend nodig, aangesien Paulus 'n Gekruisigde verkondig het te midde van 'n kultuur wat op wysheid, eer en mag gegrond was. Teologies beskou, was dit ondenkbaar dat die Messias gekruisig kon word. Filosofies beskou, was dit onvoorstelbaar dat die goddelike met 'n liggaam aan die kruis kon hang. Polities beskou, was dit onaanvaarbaar dat die Messias Israel kon bevry van dieselfde mag wat Hom gekruisig het. Kultureel beskou, was dit onmoontlik dat een wat vervloek was aan 'n kruis, as die Christus geëer kon word. Messias-Kruis. Dit was onversoenbare realiteite. Vir 'n verdere bespreking hiervan, vergelyk Martin Hengel, *Crucifixion: In the Ancient World and the Folly of the Message of the Cross*, vert John Bowden (Philadelphia: Fortress,

filosofiese, politieke óf kulturele verbeelding kon hom in Paulus se tyd so iets voorstel nie. Dit was 'n skokkende, godslasterlike paradoks.⁴¹ Kortom, dit was dwaasheid. Trouens, volgens sommige uitleggers is die vertaling 'dwaasheid' nog te mak. Dit was in werklikheid 'malligheid'.⁴² Sommige het die malligheid van die kruis selfs al 'n kru en vulgêre grap genoem; 'n makabere vorm van galgehumor.⁴³ Ander noem dit 'n vorm van parodiese verheerliking; die kruis is inderdaad ontwerp "to mimic, parody, and puncture the pretensions of insubordinate transgressors by displaying a deliberately horrible mirror of their self-elevation".⁴⁴

Die dwaasheid van die kruis beteken nie dat dit onverstaanbaar is of 'n prysgawe van intellektuele besinning (*sacrificium intellectus*) vereis of voorveronderstel nie. Dit is eerder 'n andersoortige, omgekeerde en om-raamde vorm van mag en wysheid. Die dwaasheid van God (*to mōron tou theou*) dui op die wyse waarop God in Christus geopenbaar is – as magteloos. Daarom praat Paulus ook dikwels van die volgelingen van Christus aan die hand van paradokse: 'Ons moet dwaas word om wys te wees, en wanneer ons swak is, is ons sterk.'⁴⁵ Dit is inderdaad die kenmerke van die prediker as dwaas; as moroon vir Christus: dwaasheid en magteloosheid – wat in werklikheid op wysheid en mag van 'n andersoortige, paradoksale orde dui.⁴⁶

Hierdie radikale dekonstruksie en om-raming van mag en wysheid het fundamentele implikasies op 'n verskeidenheid vlakke. Van spesifieke belang vir ons is die impak wat dit op *prediking* het. Prediking veronderstel (en bemiddel) bepaalde *Godsbeelde*. Tog kan prediking ook beswaarlik verstaan word sonder sy verband met die *kerk*, en moet die kerk ook nie van haar verbande met die *samelewing* losgedink word nie. Die voorveronderstelling hier is dat prediking, as handeling wat in die lewe van die kerk veranker is, 'n transformerende impak op die samelewing kan hê in die sin dat dit tot die konstruksie, of dekonstruksie, van sekere Godsbeelde meewerk. Ongelukkig kan dit egter ook, soos in die era van apartheid, bepaalde Godsbeelde vestig.

Die radikale dekonstruksie en om-raming wat Paulus voorstaan, het deurslaggewende teologiese, homiletiese, ekklesiologiese en sosiale gevolge – veral wat ons begrip van die konsep 'mag' betref. Prediking, synde die *dwaasheid van omgekeerde mag*, kan instrumenteel wees vir 'n kerk wat bestaande Godsbeelde so wil dekonstrueer en om-raam dat dit nuwe betekenis kan oordra in 'n samelewing wat hom *in transitio* bevind – 'n samelewing wat mag dikwels misverstaan en misbruik.⁴⁷

1977), 1–10.

41 L.L. Welborn, *Paul, the Fool of Christ: A Study of 1 Corinthians 1–4 in the Comic-Philosophic Tradition*, Early Christianity in Context (Londen: T&T Clark, 2005), 23.

42 Hengel, *Crucifixion*, 1–10.

43 Welborn, *Fool of Christ*, 2.

44 Joel Marcus, "Crucifixion as Parodic Exaltation", *Journal of Biblical Literature* 125, nr 1 (2006): 78.

45 1 Korintiërs 3:18; 2 Korintiërs 12:10; Goetzmann, "Wisdom, Folly, Philosophy", 1026.

46 Die Griekse term *mōria* waarvan die woord 'moroon' afgelei is, is 'n sterker uitdrukking as bloot 'dwaasheid'. *Mōria* dui op die houding en handelinge van 'n bepaalde sosiale tipe, naamlik die laer klas, wat glo swak en ontoereikende intellek geopenbaar het, dikwels gekombineer met groteske liggaamlike gebreke. [Vgl Welborn, *Fool of Christ*, 1–2.]

47 Dit bly 'n hartseer feit van die geskiedenis dat die kerk, en miskien veral die kerk, ook ly aan 'n neiging om die slagoffer van magsideologieë te word wat Keshgegian as *kyriarchy* beskryf ("which means the multiple and complex systemic grading of dominations, subordinations, and power arrangements"). [Flora Keshgegian, *Redeeming Memories. A Theology of Healing and Transformation* (Nashville: Abingdon Press, 2000), 27.] Die kerk, wat oor die 'mag' van God nadink, sien homself (sy strukture, ampte, teologie) dikwels as die draer van finale en onaanvegbare kennis, indien nie as God self nie. Die kerk plaas homself dikwels in 'n dominerende en beherende posisie in die netwerk en graderings van hulle wat mag het, teenoor diegene wat as magteloos gereken word. Dikwels marginaliseer die kerk mense eerder as om vir die gemarginaliseerdes op te kom. Die dwaasheid van die evangelie gee ons grootliks aanstoot,

3. OM-RAMING: IN GESPREK MET 'N (OËNSKYNLIK VREEMDE) VENNOOT

Soos prediking, handel ook kuns oor waarneming, en dra dit – weliswaar op eiesoortige wyse – iets oor nadat iets gesien is; dit verbeeld visie. Indien dit goed is, handel kuns ook, miskien hoofsaaklik, oor *om-raming*. Dit bied nuwe insigte in die realiteit; 'n nuwe begrip van dinge. Kuns daag dikwels ons konvensionele perspektiewe uit en skok dikwels die status quo van ons individuele en sosiale blindheid. Dit laat ons wéér kyk of ons gesigspunt (die koördinate van waar ons waarneem) verander. Dit bevrage teken die geldigheid van die speiëls wat ons gebruik om die lewe waar te neem.

“Om-raming” is daarom nie iets vreemds in die kunstwêreld nie. Miskien sou om-raming selfs 'n 'sagte' of nie-opdringerige kuns eerder as 'n wetenskap genoem kon word – hoewel dit uiteraard nie onwetenskaplik van aard is nie.⁴⁸ Trouens, ons sou kon sê dat om-raming oorwegend 'n estetiese konsep is: Dit is nie toevallig dat kunswerke normaalweg *geraam word* en, soos ons sal toon, inderdaad ook soms *om-raming bewerkstellig* nie. Dit wil in elk geval voorkom of (goeie) kuns altyd die lewe, of bepaalde dimensies daarvan, om-raam.⁴⁹

Ons skenk nou aandag aan drie voorbeelde van estetiese om-raming. Die konsep van om-raming kan op 'n ryke verskeidenheid maniere vertolk word – daarom kan die volgende voorbeelde slegs as aptytwekkers dien. Dit is belangrik om daarop te let dat hoewel hierdie voorbeelde verskillende nuanses van om-raming verteenwoordig, dit ook oorvleuel in die sin dat dit die objekte waarvoor dit handel, transformeer, dog nie as sodanig verwerp nie. Dit bly *re-creatio*; bestaande materiaal wat 'om-raam' word. Hier volg die eerste voorbeeld:

3.1 Om-raming as her-benoeming

Marcel Duchamp se beroemde (of berugte!) kunswerk getiteld *Fountain* (1917) sou hier as

---

veral as ons gewoonnd geraak het aan uitdrukkings soos die almag, alomteenwoordigheid en alwetendheid van God. Miskien is sulke konsepte, of ten minste ons begrip daarvan, inderdaad steeds ouderwetse invloede van manlike fantasieë oor mag, of die oorblyfsels van 'n filosofiese konstruk wat 'n metafisiese God geskep het wat gesteriliseer is teen al wat menslik en daarom kwesbaar is. [Vgl Günther Schiwy, *Abschied vom allmächtigen Gott* (München: Kösel, 1995), 19,48.]

48 Vgl Watzlawick et al, *Change*, 92.

49 Daar is al dikwels op die fundamentele strukturele ooreenkomste tussen kuns en teologie, en in die besonder tussen liturgie en prediking, gewys. Vir 'n bespreking hiervan, sien Johan Cilliers, *Binne die kring-dans van die kuns. Die betekenis van estetika vir die gereformeerde liturgie* (Stellenbosch: Sun Press, 2007), 55–78. Liturgie en prediking is, of kán wees, die openbaring van 'n geloof op soek na beelde (*fides quaerens imaginem*), oftewel 'n verbeeldingryke teologie. Hierdie gestaltes van teologie sou inderdaad 'verbeeldingryke ontsyfering' of *Sinndeutung* genoem kon word. [Vgl Wilhelm Gräb, *Religion als Deutung des Lebens. Perspektiven einer Praktischen Theologie gelebter Religion* (München: Gütersloher Verlagshaus, 2006), 29; Wilhelm Gräb, *Sinnfragen. Transformationen des Religiösen in der modernen Kultur* (München: Gütersloher Verlagshaus, 2006), 205.] Hierdie handeling van *duiding* en *om-duiding* van betekenis word ook soms estetiese rede of estetiese hermeneutiek genoem. [Vgl Johan Cilliers, “The Beauty of Imagined Meaning: Profiling Practical-Theological Aesthetics”, *Praktiese Teologie in Suid-Afrika*, 24/1 (2009):32–47; Daniël Louw, “Creative hope and imagination in a Practical Theology of aesthetic (artistic) reason”, *Creativity, imagination and criticism: the expressive dimension in Practical Theology*, 4de Internasionale Akademiese van Praktiese Teologie, Quebecse Internasionale Konferensie, Kanada, 14–20 Mei 1999, reds Paul Ballard & Pam Couture (Cardiff: Cardiff Academic Press, 2002), 91–104; S. van Erp, “Fides quaerens imaginem. Esthetica als fundamentele teologie: geloof op zoek naar beelden”, *Tijdschrift voor Theologie*, 43 (2003):15–39.] In sekere sin handel om-raming fundamenteel oor hierdie estetiese (verbeeldingryke) her-skepping van betekenis. Wanneer ons dus oor die konsep van prediking as om-raming nadink, is dit toepaslik dat ons van die estetiese dimensie van om-raming kennis neem.

voorbeeld kon dien.⁵⁰ Die werk bestaan bloot uit 'n porselein-urinaal wat uit sy gebruikelike konteks gehaal en na 'n nuwe, ongewone een, naamlik 'n kunsgalery, verplaas is. Duchamp, onder die skuilnaam "R. Mutt", het *Fountain* as 'n soort grap, maar ook as kritiek op van die basiese konvensies van (avant-garde-)kuns ingeskryf. Die organiseerders van die uitstalling was woedend: Was die kunstenaar besig om moderne kuns aan 'n toilet gelyk te stel? *Fountain* is haastig uit die uitstalling verwyder en het daarna geheimsinnig 'verdwyn'. Dit was eenvoudig te skandalig vir die kunstewêreld van daardie tyd.

Met hierdie kunstwerk het Duchamp die konsep van *dit-wat-klaar-gemaak-is* ("ready-made"), oftewel *dit-wat-gevind-is* ("found object"), aan die kunstewêreld bekend gestel, en daardeur die tradisionele voorveronderstelling van dit wat kuns is of behoort te wees op tipies Dadaïstiese wyse uitgedaag.⁵¹ Dit is belangrik om daarop te let dat Duchamp *nie die vorm van die kunstobjek verander* het nie, behalwe om 'n datum en fiktiewe naam op die kant aan te bring en, heel veelseggend, die objek om te draai – soos sekere spieëlbeelde sou doen. Duchamp het wél die kunstobjek uit sy tradisionele plasing (of raam) gehaal en in 'n nuwe raam geplaas, en dit, weereens veelseggend, 'n nuwe naam gegee. Die urinaal het nou 'n fontein geword. Deur hierdie handeling van om-raming, wat her-benoeming insluit, kry die objek 'n nuwe identiteit. Dit word 'n nuwe 'realiteit'.

Duchamp het hom verweer teen aanklagtes dat die kunstwerk bloot plagiaat of 'n eenvoudige stuk loodgieterswerk was. Volgens hom was die vraag nie of "Mr Mutt" die fontein met sy eie hande geskep het of nie; wat belangrik was, was dat Duchamp hierdie objek *gekies* het; dat hy dit as 'n gewone voorwerp uit die lewe geneem en dit so geplaas het dat sy gewone betekenis onder die nuwe titel en gesigspunt verdwyn en dit só 'n nuwe betekenis ontvang het.

Hierdie kunstwerk is 'n voorbeeld daarvan dat niks op sigself 'realiteit' is nie, en dat alles hoogstens as *adioforon* beskryf sou kon word (iets sonder waarde as sodanig, totdat dit – weliswaar binne, en daarom gebonde aan, die evalueerder se eie sielkundige, kulturele en sosiale raamwerke – beoordeel word). Dít is onder andere wat die Dadaïsme wou bereik: om die kunstewêreld met sy vaste oortuigings oor die (uitbeelding van die) realiteit uit te daag.⁵² Die

50 Bron: www.installationart.net

51 Vgl B.C.V. Adam & S.S. Cleave, *The Art Book* (Londen: Phaidon, 1996), 142.

52 'n Mens sou kon aanvoer dat die om-raming wat die Dadaïsme bepleit, uit drie fases bestaan. Die eerste is die posisie van status quo (*stasis*); die tweede die bevraagtekening hiervan, of vervreemding van dit wat ons gedink het ons weet (*anti-stasis*), en die derde die moontlikheid van her-evaluasie en uiteindelijke her-samestelling van die oorspronklike posisie, met ander woorde 'n nuwe posisie wat die oorspronklike oortref (*meta-stasis*; vgl Adam & Cleave, *The Art Book*, 506). Ek propageer nie hier dat alle predikers

Dadaïsme het teen die snobisme en tradisionalisme van die kunstewêreld geprotesteer, en teen 'n narkotiese beswyming binne estetika gewaarsku. As sodanig was dit 'n tipe anti-kuns, ter wille van kuns.⁵³

Duchamp se kunswerk toon dat her-benoeming inderdaad (nuwe) realiteit kan *skep*. In hierdie geval kry 'n urinaal 'n nuwe naam, en 'word' dit 'n fontein! Sou 'n mens kon waag om te sê dat dit die manier kon beïnvloed waarop kykers in die toekoms na sowel urinale as fonteine sou kyk en dit sou beoordeel?

Een van die maniere waarop om-raming deur middel van her-benoeming sou kon plaasvind, is uiteraard met behulp van *taal* – 'n modus van om-raming wat van vanselfsprekende belang vir die prediking is. Die prediking handel oor die *verwoording* van 'n visioen, maar ook om die skep van 'n visioen deur middel van woorde. Nie alleen skep die visioen die woorde nie; die woorde skep ook die visioen. Prediking is daarom nie net om iets te sê nadat jy iets (iemand) gesien het nie; dis ook om iets te sien nadat jy iets gesê het. Trouens, in die prediking handel dit oor 'n *samespel van oë en ore*, indien nie ál die sintuie nie.⁵⁴

Maar, sou ons kon vra, waar vind 'n mens sulke visioenêre en visioenerende woorde vir die prediking? Ek het reeds daarop gewys dat prediking onder andere met die onderskeiding van tekens van transendensie in die alledaagse lewe te make het. Dit beteken aan die een kant dat predikers sensitief vir, en waarnemers van, die lewe moet wees. Predikers moet die religieuse dimensies van mense se ervarings in tyd en ruimte kan onderskei.⁵⁵ Ervarings, ook die van 'n religieuse aard, word in tyd en ruimte opgedoen. Tog is die tyd en ruimte waarin hierdie ervarings voorkom, altyd bepaalde tye en bepaalde ruimtes.⁵⁶ Dit impliseer dat predikers in die spesifieke tye en ruimtes van diegene vir wie hulle wil preek, sal moet vertoef en selfs woon indien hulle by

---

Dadaïste moet word nie. Uiteraard was daar ook gebreke en vergrype in hierdie beweging. Dit was oënskynlik sterk op die gebied van *anti-stasis*, sonder om regtig 'n *meta-stasis*, of ten minste 'n embrionale vorm daarvan, te bied. Tog het die Dadaïste, meer as enigiemand anders van hulle tyd, die konsep van om-raming verstaan. In hierdie sin is hulle waardevolle homiletiese vennote.

53 Bohren, *Predigtlehre*, 60.

54 Sien in hierdie verband die opmerkings van Ola Sigurdson: "As we all know, in the Christian church, different senses have been regarded as the theologically most noble sense during different historical periods: vision in Orthodox Christianity, audition in Protestantism. But this hierarchy needs to be critically studied, since one could suspect that some of the theoretical accounts might be quite different from the established practices in the same historical period. But this is not the only reason for a theology of the senses. As theology often has realized in passing, our senses are ways of relating towards each other and towards God, and as there are different manners of looking, listening, touching and so on, there is need of a more systematic investigation into the theological and/or philosophical implications of the different way of sensing." [Ola Sigurdson, "How to Speak of the Body? Embodiment between Phenomenology and Theology", *Studia Theologica: Nordic Journal of Theology*, 62, nr 1 (2008):41.]

55 Ten einde taal van ervaring te vind, moet die prediker na die (ervarings van) die gemeente luister. Sedert die sewentigerjare het die homiletiek sterk na 'n 'hoordervriendelike' benadering beweeg, met mense soos Fred Craddock wat 'n induktiewe metode voorgestaan het wat die ervarings van die gemeente so probeer ontsluit dat die prediking inderdaad vir hulle sin het. [Fred B. Craddock, *As One without Authority* (Nashville: Abingdon Press, 1971), 25.] Ernst Lange het gepraat van die 'homiletiese situasie', waarin die hoorder in werklikheid die tema van die preek moet word indien prediking 'n werklike verskil wil maak. [Ernst Lange, *Predigen als Beruf* (Stuttgart: Kreuz Verlag, 1976), 34.] Sedert Craddock en Lange het baie homilete (soos Lowry, Buttrick, Hilbert en ander) 'n vorm van prediking bepleit wat by die hoorder se ervarings van die werklike lewe aansluit. [Eugene Lowry, 1980. *The homiletical plot: The sermon as narrative art form* (Atlanta: John Knox, 1980), 76; Buttrick, *Homiletic*, 294; M.C. Hilbert, *Naming Grace. Preaching and the sacramental Imagination* (New York: Continuum, 1998), 55.]

56 Albrecht Grözinger, "The Way of Experience. Preaching as Shaping Experience in a World of Conflict", *Studia Homiletica 5, reds A. Grözinger & K.H. Soon* (Singapore: Gospel Works, 2005), 1.

die spesifieke (religieuse) ervarings van hierdie mense wil aansluiting vind.

In die taal van Duchamp en die Dadaïste: Predikers sal voortdurend moet rekening hou met *dit-wat-klaar-gemaak-is* ("ready-made"), oftewel *dit-wat-gevind-is* ("found objects"); hulle sal die *lewe* voortdurend moet her-oorweeg. Hier eindig dit egter nie: Predikers is geroepe om hierdie alledaagse ervarings juis as religieuse ervarings te onderskei, en dit as sodanig vir die hoorders van hulle preke uit te lê. Die prediker se taak behels onder andere om sulke ervarings so te om-raam dat mense hierdie skynbaar alledaagse ervarings inderdaad as ervarings gelaai met 'n dieper betekenis kan herken. Ervarings moet her-benoem word, en daarvoor benodig predikers die taal van ervaring.⁵⁷ 'n Belangrike manier om ervaring te her-benoem is om jou eie ervaring met ander te deel – dit verhoed ook dat predikers abstrak en lewensvreemd praat. Inteendeel, een van 'n prediker se take is om voortdurend woorde te soek wat ervarings beskryf wat die lewe beskryf. Dit is trouens 'n onvermydelike en voortgaande homiletiese proses: om toepaslike taal van ervaring te vind, maar ook te skep. In 'n neutedop: Ervaringstaal kan as instrument dien vir die om-raming van perspektief.⁵⁸

Maar ook hiër eindig die taak van die prediking nie. Teologies beskou, beteken prediking méér as net 'n aansluiting by, of selfs opklaring van, ervarings. Die klem op die hoorder – wat Bohren noem 'homiletiek se geliefde kind wat uit 'n massiewe aanpassing by die samelewing gebore is' – mag nie eksklusief word nie.⁵⁹ Ervarings kan ook verkeerd, selfs destruktief, wees. Dit moet dus vertolk, maar dikwels ook gerig en, inderdaad, getransformeer word. In Duchamp se taal: Die prentjie moet omgedraai en her-benoem word.

Hiervoor benodig die prediker 'n spesifieke perspektief; 'n spesifieke raam, lens of spieël waarin en waardeur die lewe aanskou kan word, naamlik die van die Skrif. Wanneer lewenservarings deur hierdie lens bekyk word, word alternatiewe sigbaar: Dit wat ons gedink het wysheid is, kan in werklikheid dwaas blyk te wees, en andersom. Dit wat vir ons menslike oog onsigbaar was, kom deur hierdie lens duidelik in beeld. Deur hierdie lens leer ons "to picture, portray, receive and practice the world in ways other than it appears to be at first glance when seen through a dominant, habitual, unexamined lens".⁶⁰

Calvyn het nie om dowe neutte die lens waardeur ons moet kyk die *bril van die Skrif* genoem nie.⁶¹ Garret Green skryf na aanleiding van Calvyn se insig in (en deur) die Skrif soos volg: "... [T] he scriptures are not something we look *at* but rather look *through*, lenses that refocus what we see into an intelligible pattern."⁶² Hy gaan voort: "[I]ts images permit us to see a dimension of depth in the world that is not otherwise apparent."⁶³

---

57 Grözinger, "The Way of Experience", 2.

58 Hierdie om-raming van perspektief word aangrypend uitgebeeld in die klassieke *To Kill a Mockingbird* deur Harper Lee, waarin die leser die wêreld deur die helder, kinderlike oë van die klein protagonis, Scout, aanskou. In die slottoneel kyk sy met nuwe oë na die bekende buurt waarin sy grootgeword het. Skielik 'sien' sy die dorp in seisoenale flitse, met beelde van die somer, herfs, winter en lente wat mekaar voor haar geestes oog opvolg soos die raampies in 'n film. In die kernsin van die boek verklaar sy: "I turned to go home. Streetlights winked down the street all the way to town. I had never seen our neighborhood from this angle." [Harper Lee, *To Kill a Mockingbird* (Londen: Heinemann Educational, 1960), 285.]

59 Bohren, *Predigtlehre*, 444.

60 Walter Brueggemann, *The Bible and Postmodern Imagination – texts under negotiation* (Londen: SCM Press, 1993), 13.

61 Johannes Calvyn, *Institutes of the Christian Religion*, red John T. McNeill, vert Ford Lewis Battles, 2 vols, Library of Christian Classics (Philadelphia: Westminster Press, 1960), 1,6:1.

62 Garret Green, *Imagining God: Theology and the Religious Imagination* (San Francisco: Harper & Row, 1989), 107.

63 Green, *Imagining God*, 107.

Deur die bril van die Skrif word die werklikheid om-raam en her-benoem. Daar is baie voorbeelde van her-benoeming in die Skrif self. Dit begin al met die Genesisverhaal, waar die skepping (son, maan, sterre) name kry en só as God se eiendom – en nie die van die gode nie – her-benoem word. Sodoende word die werklikheid as Gód se werklikheid ‘geskep’. Selfs mense ontvang die gawe om die diere te her-benoem en op dié wyse werklikheid in die kosmos te ‘skep’.⁶⁴ Uiteindelik word ook óns deur die Christusgebeure her-benoem: Ons word nou *Christene* genoem.⁶⁵ ’n Mens sou kon sê ons lewe word op sy kop gedraai deur die om-raming en her-benaming van ons identiteit.

Prediking wat die werklikheid op ’n soortgelyke wyse as werklikheid *coram deo* her-benoem, kan inderdaad, soos wat Bohren ook aangevoer het, *Namenrede* genoem word.⁶⁶ ‘Naam-rede’ impliseer die spreek oor die Naam (of Name) van God, of eerder die uit-spreek (onderskeiding) van God se veelkleurige teenwoordigheid in ál die sferes van ons werklikheid – van die stukkende skoenveter aan jou linkerskoen tot die plassie melk op die tafel voor jou.

Dít bring ons by die tweede voorbeeld van estetiese om-raming.

3.2 Om-raming as her-samestelling (“re-configuration”)

Soms moet die wyse waarop om-raming wêreldes op hul kop staanmaak, ’n radikaler, moontlik selfs aanstootlike en steurende vorm aanneem.⁶⁷ Soms is die raam waarin ons geset is so stewig in sement gegiet dat drastiese maatreëls vir her-samestelling nodig is. Daarom, wanneer ons van ’n *her-oorweging* van die realiteit (*dit-wat-klaar-gemaak-is*; “ready-made”) praat, moet ons opnuut onderstreep: Dit beteken nie ‘méér van dieselfde’ of ’n geromantiseerde her-besoek of her-innering aan die verlede nie. Om-raming is nie gelykstaande aan blote her-haling of her-kouing nie. Inteendeel, om-raming impliseer dinamiese prosesse soos her-benoeming (“relabeling”), her-siening, her-belyning en her-verbeelding.⁶⁸ In plaas van ‘méér van dieselfde’, behels dit alternatiewe, selfs paradokse, wat die bestaande uitdaag om nuwe betekenis te verkry, en sodoende verandering in gedragspatrone te bewerkstellig.⁶⁹

---

64 Vgl Genesis 2:18–19.

65 Vgl Handeling 11:26. In die teorie van verandering is hierdie bevestiging van die ander se (nuwe) waarde, oftewel toegestane waardigheid, bekend as die “Bellac Ploy”. Hier impliseer verandering nie net *bevestiging* nie, maar inderdaad ook *skepping* van waardigheid. [Vgl Watzlawick et al, *Change*, 131–133.]

66 Vgl Bohren, *Predigtlehre*, 89–108.

67 Volgens sommige eksponente van die teorie van verandering is dit slegs moontlik om om-raming, en daarom tweede-orde-verandering, deur ’n onderbreking van ‘buite’ te bewerkstellig. [Vgl Watzlawick et al, *Change*, 92.] Sommige teoretici soos Bandler en Grinder neem as uitgangspunt mense se inherente vermoë om self hulle denke te verander. [Bandler & Grinder, *Frogs into Princes*, 138,183.] Teologies beskou, verkies ek die oortuiging dat ’n verandering in denke (of die raam waardeur ons sien) slegs van buite aangevoer kan word. Paradigmas (basiese strukture) kan slegs deur, en met, die ‘ander’ verander word. Teologies beskou, kom Christus (die ‘Ander’) altyd saam met die ‘ander’ na ons toe. ’n Heel tersaaklike voorbeeld van ‘om-raming deur die Ander en daarom die ander’ is te vinde in Petrus se visioen waarin selfs die ‘onheilige diere’ deur die Christusgebeure geheilig word (vgl Handeling 10:1–48). Petrus se paradigma (raam) word om-raam deur die ander, maar eintlik deur die Ander – en het ware gedragsverandering tot gevolg. Dít is inderdaad tweede-orde-verandering van ‘buite’.

68 Vgl Capps, *Reframing*, 4.

69 ’n Klassieke bybelse voorbeeld hiervan is die manier waarop koning Salomo die situasie om-raam wanneer twee vroue hom met die dilemma van ’n dooie baba nader (1 Konings 3:16–27). Sy drastiese opdrag, naamlik dat die suigeling in twee gesny moet word, voeg heel ironies nuwe betekenis toe aan die lewe (en toekoms) van die kind, en lei tot ’n dramatiese houdingsverandering by albei vroue. Die Bybel is in werklikheid vol voorvalle wat as om-raming beskryf sou kon word, soos in die gelykenisse wat Jesus vertel en die manier waarop Hy die Torah in die Bergpreek uitlê (vgl Matteus 5–7). Hierdie

Om-raming is nie 'n onskadelike gebeurtenis nie. Dit kan in werklikheid ontwrigtend en ontstellend wees. Niemand verstaan dit beter as die bekroonde, internasionaal bekende Suid-Afrikaanse spotprenttekenaar Zapiro nie. Hy noem sy spesifieke genre van om-raming dan ook met reg "offensive cartooning".⁷⁰

Zapiro daag al baie jare lank die politieke (en ander) magte in Suid-Afrika uit, en het 'n belangrike en unieke rol gespeel om die ware aard van apartheid deur middel van sy dikwels skokkende spotprente te ontmasker.⁷¹ Ironies genoeg het president Jacob Zuma Zapiro in die era ná apartheid aangekla vanweë spotprente wat hom (Zuma) kritiseer.⁷² In een van sy spotprente gebruik Zapiro die metafoor van 'n laer om 'n reaksie op 'n waargenome bedreiging uit te beeld. Dit doen hy teen die agtergrond van kritiek wat die regerende party in Suid-Afrika, die African National Congress (ANC), hom op die hals gehaal het vanweë vermeende korrupsie in die nou reeds berugte wapentransaksie met Duitse en Britse maatskappye. In daardie stadium het die ANC ál hierdie aantygings verwerp en hom teen die instel van 'n onafhanklike geregtelike ondersoek versit.⁷³ Met die volgende spotprent parodieer Zapiro die regering se 'laertrekkerij' teen die aantygings oor die wapenskandaal.⁷⁴

In hierdie spotprent vergelyk Zapiro die optrede van die ANC-regering met die van die Voortrekkers by Bloedrivier. Hier word die kring egter nie deur ossewaens gevorm nie, maar deur motors.⁷⁵ Die snydende ironie is onmiskenbaar: Zapiro suggereer dat die vryheidsbeweging wat geveg het teen dit wat die Voortrekkerlaer vir hulle gesimboliseer het, nou presies dieselfde doen vandat hulle die regerende mag is. Dit is moeilik om jou 'n skerper vorm van kritiek voor te stel. Zapiro *dupliseer* in werklikheid die basiese struktuur van die oorspronklike, maar doen dit op so 'n wyse dat dit terselfdertyd 'n radikale *her-samestelling* ondergaan.

Dit is om-raming op sy beste!

Uit 'n homiletiese perspektief is dit belangrik om te verstaan dat die Bybel ook vol beelde en taal is wat die werklikheid om-raam – dikwels ook op ontwrigtende en ontstellende wyses. Bybelse tekste dien as lense, spieëls en brille wat beskouinge van die baie gesigte en dade van God bied – beskouinge wat egter nie altyd inpas by ons sieninge en verwagtings van wie God is of behoort te wees nie. Die Bybel is nie 'n onskadelike boek wat die verburgerliking van die

---

voorvalle van om-raming impliseer ingrypende her-samestellings in plaas van 'n kosmetiese, eerste-orde-herrangskikking van waarhede.

70 Sy eie beskrywing van sy werk is veelseggend: "In my work I simply ask: *what if?* During the apartheid era, cartoonists kept on using methods like hyperbole, parody, [revealing of] stereotypes, ridiculing, etc., to ask the question: *what if* things could be different? *What if* we tried an alternative? In the process they contributed to the education and mobilization of the public, but also aided them in making sense of changing realities as well as the challenges of transition. And this *what if?* should not, in fact dare not, fall silent in post-apartheid South Africa." ["Defending the Jester's Space: Pushing the Limits of Political Cartooning"-simposium. Aangehaal uit woordelike notas deur Johan Cilliers.]

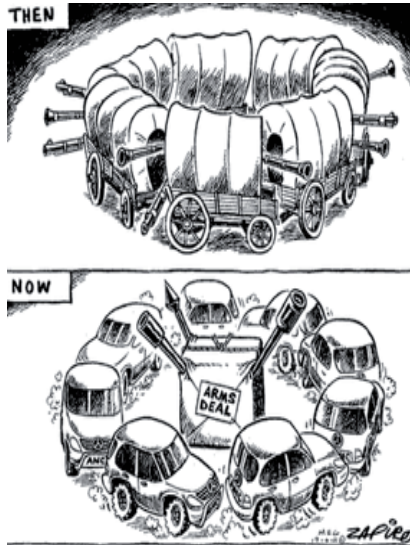
71 As 'n anti-apartheidsaktivis het hy in die tagtigerjare plakkate en pamflette vir die United Democratic Front (UDF) ontwerp, en is ook verskeie kere in hegtenis geneem.

72 ["Political Cartoons from South Africa", *The World*, 13 Januarie 2011, toegang bekom op 31 Julie 2011, <http://www.theworld.org/2011/01/political-cartoons-from-south-africa/>.] In hierdie artikel vergelyk Zapiro sy rol as politieke spotprentkunstenaar met die van 'n hofnar met "the kind of license to really be irreverent, to bite".

73 President Zuma het eers onlangs (in September 2011) 'n onafhanklike geregtelike ondersoek ingestel – lank nadat die spotprent gepubliseer is.

74 [Jonathan Shapiro (Zapiro), "Then and Now", *Richard Hainebach, Zapiro Rights, for Jonathan Shapiro*.] Die prent is oorspronklik op 19 April 2001 in die *Mail & Guardian* gepubliseer. [Aangehaal uit Campbell & Cilliers, *Preaching Fools*, hfst 6, g.b.]

75 Volgens gerugte sou heelwat hooggeplaaste ANC-amptenare en ministers finansiële 'voordeel' uit die transaksie getrek het en óf luukse motors koop óf sulke motors as 'geskenke' ontvang.

samelewing netjies dien nie; dit is eerder 'n boek wat die fundamentele om-raming van ons perspektiewe tot gevolg het. Dit gebeur dikwels volgens 'n bepaalde patroon.

Eerstens is daar 'n moment van *oriëntasie*, waarin jy iets bekends, iets *wat-klaar-gemaak*-is ("ready-made"), in die beeld herken. Dan volg die fase van *disoriëntasie* (nie noodwendig opeenvolgend nie; meestal gelyktydig), waarin die beeld jou begrip van die werklikheid bevraagteken en sodoende versteur en omvergooi. Dit is hoe baie bybelse beelde en taalstrukture werk: 'n Bekende metafoor word byvoorbeeld skielik vreemd en uitdagend, en werk skielik ondergrawend in op die status quo – soos 'n stukkie suurdeeg wat tot 'n onstuitbare koninkryk uitrys.⁷⁶ Bybelse beelde is inderdaad dikwels kontrabeelde; beelde wat ons verbeelding so skok, so 'n "imaginative shock" toedien, dat dit vir ons die ongelyksoortige dog bevrydende 'soos' van die koninkryk word.⁷⁷

Hierdie skok is inderdaad bevrydend, want ná die disoriëntasie volg gewoonlik die oomblik van *re-oriëntasie*. Nou ontsluit die beeld vooruitsigte van nuwe moontlikhede en nuwe wêreld vir ons; dit funksioneer as 'n wêreldskeppende mag. Baie van die taalstrukture van die Bybel openbaar hierdie patroon, byvoorbeeld in die gebruik van parodie, paradoks, ironie, metafoor, indirekte verhale, spot, ensovoorts – alles taalvorme wat ons realiteite op een of ander wyse onderstebo draai en op die kop van sogenaamde logika dans.⁷⁸ Bybelse tekste funksioneer dikwels as kontragetuïenisse teen, of kruisverhore van, ons 'ononderhandelbare' kernoortuigings. Dikwels openbaar dit sye of beelde van God wat beswaarlik by ons konvensionele teologiese en homiletiese taal inpas. Die kuns van prediking as om-raming sluit nie alleen die gebruik van die taal van alledaagse ervaring in nie, maar ook die verwoording van hierdie vreemde taal van die Bybel as *verbum alienum*. Trouens, die dialoog of taalspel tussen hierdie twee vorme van diskoers is wat ons *prediking* sou kon noem.

⁷⁶ Matteus 13:33.

⁷⁷ E.R. Riegert, *Imaginative Shock. Preaching and Metaphor* (Burlington: Trinity Press, 1990), 72–74;

Brueggemann, *The Bible and Postmodern Imagination*, 15.

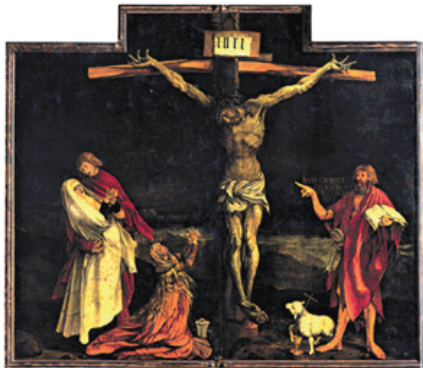
⁷⁸ 'n Uitgebreide beskrywing van die gebruik van hierdie taalstrukture in die prediking is nie binne die beperkinge van hierdie rede moontlik nie. Sien hiervoor Campbell & Cilliers, *Preaching Fools*, hfst 8.

Soos egter reeds gesuggereer is, beoog hierdie taal van die prediking nie om te ontwrig en te ontstel bloot ter wille van ontwrigting en ontsteltenis nie. Dit wil eerder re-oriëntasie bewerkstellig. Sodanige re-oriëntasie word ook deur her-verbeelding meegebring, wat die derde voorbeeld van estetiese om-raming uitmaak.

3.3 Om-raming as her-verbeelding

Prediking is al die kuns van her-verbeelding genoem.⁷⁹ Om-raming sluit her-verbeelding in. 'n Besonder treffende voorbeeld hiervan – trouens, een van die mees klassieke vorme van om-raming – is in die tyd van die Reformasie te vinde. Daar sou inderdaad gesê kon word dat die Reformasie nie alleen die herontdekking van die Woord van die evangelie behels het nie, maar ook van die belang van verbeelding, en her-verbeelding.⁸⁰

Martin Luther het waarskynlik saam met ander die atmosfeer help skep (of was dit andersom?) vir 'n aantal Noord-Duitse kunstenaars om rigtinggewende werke op die breuklyn tussen die Gotiese en Renaissance-eras te skep – byvoorbeeld Lucas Cranach, Albrecht Dürer, en veral Matthias Grünewald (1470–1528), wat aan ons een van die aangrypendste werke uit die Reformatoriese tydperk nagelaat het. Sy beroemde uitbeelding van Christus se kruisiging,⁸¹ wat voltooi is twee jaar nadat Luther sy stelling aan die kerkdeur in Wittenberg vasgespyker het, verteenwoordig 'n dramatiese paradigmaskuif waarin Christus nie meer deur 'n sentimentele stralekrans omring word nie; sy lyding word nie meer esteties versag nie – intendeel. Hier sien ons nie meer die atletiese en heroïese Christus van die Renaissance nie, maar 'n liggaam wat die uiterste verminking en vernedering van 'n mens deur ander mense versinnebeeld. Die hele beeld word her-verbeel(d) – weg van 'n rustige, kalm toneel na die kru realiteit van die kruis.

In hierdie uitbeelding is die doringkroon en Christus se hare ineen gestrengel, ineengevleg – want in hierdie oomblik ís Christus sy lyding. Gebroke. Vermink. Godverlate. Só hang Hy daar. Sy arms

79 W. Brueggemann, “Preaching as re-imagination”, *Theology Today*, 52 (1995):313–329.

80 Beelde kan ons, volgens Luther, veral aan die unieke realiteit van Golgota herinner. Daardeur word die kruis as 't ware telkens voor die geestesoog geroep. 'n Uitbeelding van die gekruisigde Christus (crucifix) kan “zum ansehen, zum zeugnis, zum gedechtnis, zum zeichen” wees. [A-M Wachters-van der Grinten, *Gij zult u geen gesneden beeld maken... Het beeldverbod in jodendom, christendom en islam* (Kampen: Kok, 1996), 129.] As 'n mens die Naam ‘Christus’ hoor, sê Luther, sien jy 'n gekruisigde mens soos wat jy jou eie gesig in die water weerspieël sien: “Warum sollts unde sein, wenn ichs inn augen habe?” Hoewel beelde dus nie vanuit 'n religieuse oogpunt *noodsaaklik* is nie, is dit tog *nuttig* as tekens van herinnering en hoop. [Martin Luther, *Invokavitpredigten 1522, Weimarer Ausgabe* (WA) (Weimar: Hermann Böhlau, 1883), 10,3,26.]

81 Bron: www.ibiblio.org

is buite verhouding lank uitgereek. Sy hande is verwring, asof in 'n fisiese kreet wat tegelykertyd lyk (klink) na 'n desperate klag teenoor, maar ook 'n volledige oorgawe aan, God. Sy voete is onherkenbaar vermink, en beeld die Gotiek se siening van lyding en sterflikheid in die uiterste vorm uit. Die Gekruisigde se lippe is pers, soos die van 'n versmoorde. Die makabere liggaam hang vooroorgeboë, onder die swaar gewig van die sonde, dermate dat selfs die houtkruis buig. Sy liggaam is blougrys en opgeswel, en toon die afgryse teken van die geseling en lyding aan die kruis. Die diep agtergrondkleure staan in skrilte teenstelling met die figure op die voorgrond – 'n kenmerkende gebruik van lig en donker, 'n tegniek wat as *chiaroscuro* bekend is.⁸²

Links op die skildery, op haar knieë, wring Maria Magdalena haar hande in gebed saam. By haar staan 'n kruik met welriekende olie. Maria, die moeder van Jesus, deins weg van die grusame liggaam en die afgryse van die dood, en word ondersteun deur die dissipel Johannes – nóg 'n veelbetekenende her-verbeelding weg van die tradisionele kalmte van 'n moeder-van-God-uitbeelding. Aan die regterkant staan Johannes die Doper met 'n opvallende lang wysvinger en verklaar: Daar is die Lam van God wat die sonde van die wêreld wegneem. Voor hom staan 'n lammetjie met 'n kruis en 'n Nagmaalsbeker by sy voete – simbool van die oorwinning van dié Lam; die paradoks van alle paradokse.

Wat hierdie klassieke werk nóg indrukwekkender maak, is dat dit geskilder is om in 'n kloosterhospitaal in Isenheim te hang – 'n hospitaal wat in velsiektes soos ergotisme (kriebelsiekte) gespesialiseer het.⁸³ Die detail op die Gekruisigde se vel sou in hierdie konteks 'n onmiskenbare vereenselwiging, en dus troos, kon bewerkstellig.⁸⁴ Deur hierdie vreemde, *anti-estetiese estetika* word die evangelie bemiddel.⁸⁵ Inderdaad die paradoks van alle paradokse!

Dit is bekend dat 'n afdruk van hierdie skildery van Grünewald vir meer as 50 jaar bo niemand anders nie as Karl Barth se lessenaar gehang het, en dat hy meer as 50 keer in van sy vernaamste geskifte daarna verwys het. Hy noem dit selfs 'n 'visuele hulpmiddel' vir sy lewenswerk.⁸⁶ Wat die Doper se prominente wysvinger betref, verklaar Barth: "Could anyone point away from himself more impressively and completely?"⁸⁷ Dit is inderdaad 'n uitbeelding van wat Stanley Hauerwas noem "looking in the right direction!"⁸⁸

Hierdie meesterstuk verteenwoordig 'n vorm van her-verbeelding van die evangelie – teen die sentimentalistiese stroom van sy tyd in – wat sedertdien vir vele waarnemers daarvan betekenis her-skep en gedragspatrone verander het. As sodanig, illustreer dit ook die kerntaak van die prediking, naamlik die *voortdurende her-verbeelding van die evangelie teenoor gangbare beelde van Christus*.

4. GEVOLGTREKKING

Hoewel prediking as om-raming dikwels ontwrigtend en ontstellend, selfs vreemd, onverwags

---

82 Vir meer voorbeelde, sien Johan Cilliers, *Dancing with Deity. Re-imagining the Beauty of Worship* (Wellington: Bybelmedia, binnekort gepubliseer), g.b.

83 Dié kunswerk word tans in Colmar bewaar.

84 Andrée Hayum, *The Isenheim Altarpiece: God's Medicine and the Painter's Vision* (Princeton: Princeton University Press, 1989), 27–28.

85 'n Mens sou inderdaad kon sê dat die Reformasie, en Luther in die besonder, saam met die skilders van die Italiaanse Renaissance 'n groot aandeel gehad het aan die *de-sakralisering van beelde*, en die moontlikheid om beelde as nuttig te verstaan en te gebruik. Die teologiese kritiek van die Wittenbergse Reformasie was gemik teen beelde wat *idole* geword het, nie beelde wat as *simbole* benut sou kon word nie.

86 Jürgen Fangmeier & Heinrich Stoevesandt, *Karl Barth Letters 1961–1968* (Grand Rapids: Eerdmans, 1981), 315.

87 Karl Barth, *Church Dogmatics*, I/1, vert B.W. Bromiley (Edinburgh: T&T Clark, 1975), 112.

88 Hauerwas & Willimon, *Resident Aliens*, 95.

en paradoksaal kan wees, bly dit 'n 'sagte', nie-opdringerige kuns. Om-raming is nie bedoel om verandering as 'n tipe vyandige oornamende deur middel van dwang of manipulasie te bewerkstellig nie. Homiletiese om-raming dwing nie normaalweg die tekens van God se immanensie op mense af nie. God se voetstap (vestigia dei) in die wêreld is immers nie die dreunende voetstap van 'n reus nie. Intendeel, dit kan maklik misgekyk en nie gehoor word nie. Homiletiese om-raming help ons om hierdie voetstap te hoor en hierdie tekens te sien, en wys ons op God se (brose, gekruisigde) teenwoordigheid in die rame van ons realiteite – soos Johannes die Doper se wysvinger.⁸⁹

Hierdie soort prediking is uiteraard 'n ernstige saak wat dikwels 'n uitvloeisel van, maar ook 'n oproep tot, klag is. Tog is klag en lag twee sye van dieselfde munt; albei maak deel uit van 'dwase' prediking wat wysheid op sy kop staanmaak.⁹⁰ Eweneens is om-raming, synde "the very lifeblood of wise-fool ministry", dikwels speels en humoristies, met 'n gevaarlike bevrydende gelag.⁹¹ Dit vereis die humor van hoop. In die woorde van Donald Capps: "Lightness of touch and the releasing power of laughter are essential to the art of reframing. Otherwise, the art degenerates into a weapon which manipulates and mocks the very ones it means to help, and dehumanizes those who use it. Reframing is not for angry prophets, but for prophets who know the releasing power of laughter. Reframing is for prophets who are wise enough to know that God can get along perfectly well without them, and fool enough to believe that God would never try to go it alone."⁹²

Prediking as om-raming neem waar en her-benoem; dit ontwrig en ontstel. Dit wys egter ook na nuwe realiteite en nuwe moontlikhede heen. Dit daag ons gevestigde beelde van God voortdurend uit; herinner ons daaraan dat ons ervarings van God, ons teologieë en prediking oor God, bloot 'n begin is, en dat ons diepste dogmas en fynste formuleringe net 'n gestotter en gestamel is oor die onpeilbare geheim wat God is. Dit help ons om in en deur die om-raming-spieël van die bybelse teks te bly kyk, wel wetende dat God se openbaring gelyktydig God se verberging is, en God se verberging gelyktydig sy openbaring.⁹³ Dit herinner ons daaraan dat ons rame nie staalstrukture is nie, maar penstrepe en kwashale.

TREFWOORDE

Prediking
Estetika
Sien
Kuns
Om-raming

KEYWORDS

Preaching
Aesthetics
Seeing
Art
Reframing

Johan Cilliers
Vakdisipline Praktiese Teologie en Missiologie
Universiteit van Stellenbosch
jcilliers@sun.ac.za

89 Dit is wat Josef doen met sy beskrywing van die gebeure wat hom uit sy vaderhuis na Egipte weggevoer het. Hy verklaar soos volg aan sy broers nadat hy met hulle herenig is: "Ek is julle broer Josef. Julle het my verkoop, en ek is Egipte toe gebring. Maar julle moet nou nie sleg voel of bang wees omdat julle my verkoop het nie, want God het my voor julle uit gestuur om lewens te red." Om-raming is hier te sien in die merkwaardige teologiese her-vertolking en her-benoeming van die gebeure: "... want God het ..."
[Genesis 45:4,5]

90 Vgl hfst 6 van Campbell & Cilliers, *Preaching Fools*.

91 Capps, *Reframing*, 169; Alastair Campbell, *Rediscovering Pastoral Care* (Londen: Darton, Longman & Todd, 1986), 47–64.

92 Capps, *Reframing*, 180.

93 Vgl 1 Korintiërs 13:12.